

Overweging 1

Overleeft de mensheid de eenentwintigste eeuw? Die vraag stelde de Engelse astronoom Martin Rees in 2003. Hij schreef in zijn boek *Onze laatste eeuw*: 'De aarde zelf blijft misschien voortbestaan, maar het zal niet de mens zijn die de verschroeiing van de aarde door de stervende zon moet zien te overleven; wellicht beleeft de mens het niet eens meer dat de natuurlijke hulpbronnen van de aarde zijn uitgeput.'

Van tijd tot tijd steken apocalyptische doemscenario's de kop op: 'het einde der tijden', 'de laatste der dagen', inclusief 'het laatste oordeel'. Sommige bijbelboeken gaan daarover; ze zouden het naderende einde van aarde en mensheid voorspellen en de verschrikkingen die daarmee gepaard gaan; en ze vertellen wie er uitverkoren zijn om te worden gered.

Toen het jaar 1000 van de gangbare kalender naderde, ontstond er in delen van West-Europa onrust onder de bevolking, zelfs paniek hier en daar. Het eerste christelijke millennium liep op zijn eind. Wat zou er gebeuren? Zou het einde komen? Een Franse abt hield er een interessante beeldspraak op na. Het bootje waarin de zondige mensheid ronddobbert, zo riep hij vanaf de kansel, wordt door een vliegende storm belaagd. 'Hachelijke tijden loeren ons aan; de wereld dreigt te vergaan.' Maar de duizendste verjaardag van Jezus' geboorte verstreek zonder noemenswaardige voorvallen. Toen verschoof de aandacht naar het jaar 1033, de duizendste verjaardag van Jezus' dood aan het kruis, het grote 'heilsgebeuren'. Dan zou het 'einde der tijden' toch zeker aanbreken? Maar nee, weer niet.

De angst voor ronde getallen is er intussen wel ingeslopen. Rond elke eeuwwisseling trekken ergens ter wereld groepen mensen zich terug of verschansen zich op een berg in de zekerheid dat het einde aanstaande is.

Apocalyptisch denken. Geen land is er zo goed in als de Verenigde Staten. Volgens een onderzoek uit 2010 rekent eenenveertig procent van de Amerikanen op de wederkomst van Jezus Christus in 2050. Drieëntwintig procent is daar zeker van. Je kunt spreken van een 'apocalyptische beweging' en dat kan niet zonder consequenties blijven voor de manier waarop Amerikanen het wereldtoneel aanschouwen. Waarom nog investeren in duurzaamheid, armoede bestrijden, beter onderwijs tot stand brengen en sociale omstandigheden verbeteren, als het 'einde der tijden' voor de deur staat? Zelfs zijn er stemmen opgegaan die pleiten voor een algehele verslechtering van de wereldsituatie om zo het einde te verhaasten. Het klinkt ongelooflijk, maar het is waar.

Apocalyptische boeken zijn Joods, dat wil zeggen ze zijn geschreven in het land Judea in de periode tussen 200 voor en 100 van onze jaartelling. Het land Judea was toen bezet, eerst door een koningshuis van het hellenistische wereldrijk, daarna door het Romeins Imperium. Apocalyptische boeken zijn geschreven in reactie op de desastreuze gevolgen van vreemde overheersing voor het volk van Judea.

Apocalyptiek is afgeleid van het Griekse woord *apokalupsis*, 'onthulling' of 'openbaring'. Je haalt het deksel van het potje en kijkt wat erin zit. Wat tot dan toe verborgen was, komt aan het licht en wordt openbaar. Maar wat dan wel openbaar wordt in apocalyptische geschriften,

is voor lezers van vroeger en nu een vreemde wereld. Een of andere ziener, een soort profeet, ontvangt visioenen en hoort stemmen die hem inzicht geven omtrent de geschiedenis van zijn dagen. Ook het 'einde' krijgt hij te zien en te horen. Maar het 'einde' waarvan? Niet het 'einde der tijden' of het 'einde van de wereld'. Dat is de gangbare opvatting, ook onder bijbelwetenschappers en andere geleerden: apocalyptische geschriften zouden gaan over een kosmische strijd tussen goed en kwaad die uitloopt op het wereldeinde. Maar die definitie is misleidend. Goed en kwaad zijn te algemene en te abstracte begrippen om te kwalificeren waar de teksten mee worstelen. Bovendien worden ze dikwijls te letterlijk opgevat. Maar de beelden en hyperbolen waar apocalyptische boeken mee zijn volgestouwd, moeten niet naar de letter worden gelezen. Het einde van de wereld? Daar gaan apocalyptische teksten niet over. Waarover wel? Over het einde van de grote wereldrijken. En over wat er geschied zal na dit einde: het aanbreken van een nieuwe wereldorde die een totale breuk betekent met het bestaande en het geldende.

De taal van apocalyptische boeken is moeilijk te verstaan en soms op het bizarre af. Er wordt gebruik gemaakt van beelden en symbolen die zonder uitleg volstrekt ondoorzichtig zijn. Engelen, dieren, hemellichamen, mensen en gestalten daarop lijkend; het ene moment zijn we op aarde, het volgende moment in de hemel voor de troon van een hoogbejaarde. Enkel op 3D zou je enigszins kunnen visualiseren wat de teksten aan beelden oproepen.

Apocalyptische boeken zou je kunnen typeren als ondergrondse geschriften waarin gereageerd wordt op extreme politieke en economische repressie - een vorm van verzetsliteratuur dus.

Overweging 2

De tekst die we hebben horen voorlezen, uit hoofdstuk 13 van het boek Openbaring. Het beest met tien horens en zeven hoofden dat opkomt uit de zee, dat wil zeggen: uit de chaos, verbeeldt het Romeins Imperium met Caesar, de keizer, aan het hoofd. Dit wereldrijk ontvangt zijn volmacht niet van God, die met zijn Naam, de God 'Ik zal er zijn', maar van de draak, de satanische macht, de grote tegenstander en tegenstrever van al wat menselijk is. Allen die de aarde bewonen, elke stam en volk en tong en natie, zullen zich moeten neerwerpen voor deze satanische macht en diens representant, de keizer van Rome. Een cultus rond de keizer, de religie van het imperium, het ideologische fundament van het grote wereldrijk.

Is verzet hiertegen mogelijk? Het boek Openbaring richt zich tot de 'heiligen', zoals ze worden genoemd, de volgelingen van de Messias, Joden en niet-Joden. Zij worden opgeroepen zich af te zonderen van het heersende Romeinse systeem, daar niet voor te buigen, met alle risico's die dat met zich meebrengt - vervolging en dood.

Aut Caesar aut Christus. Dat is de keuze. Ofwel de keizer, ofwel de Messias; ofwel onderwerping, ofwel bevrijding. Ga daar maar eens aan staan. Volharding is geboden, vertrouwen, fiducia hebben, toch, in de mogelijkheid van een andere, nieuwe wereldorde, ooit.

Het boek Openbaring voorziet het einde van het Romeinse systeem. Tegelijk doorziet het scherp hoe het Rijk georganiseerd is, maatschappelijk en economisch. Het stelt de immense kloof vast tussen de kleinen en de groten, de rijken en de armen, de vrijen en de slaven. En het beschrijft hoe strak het economisch verkeer gereguleerd is: het dragen van een stempel met de naam van de keizer - het beest - is exclusieve voorwaarde om handel te kunnen drijven,

te kopen en te verkopen. Maar, zo wordt het boek Openbaring niet moe te benadrukken, het systeem loopt op zijn einde, 'overrijp de hebzucht van zijn ziel' (Openbaring 18:14).

En wij, in de wereldorde van nu. In de wetenschap dat radicale verandering geboden is, wil de mensheid de eenentwintigste eeuw overleven. Het water stijgt ons letterlijk naar de lippen en erger nog. De tranen in het Duitse Ahrdal. Droogte en honger op Madagascar als rechtstreeks gevolg van klimaatverandering, waar de mensen daar zelf nul aan hebben bijgedragen.

Als de ondergang der mensheid ooit geschieden zal, dan door toedoen van de mensheid zelf die natuur en milieu zoveel geweld aandoet dat zij straks geen habitat heeft - geen aarde als een huis om te bewonen. Moge het zo niet zijn.